Wielki zwrot – kto wraca do domu, dlaczego właśnie teraz i co Polska musi zrobić, by ich zatrzymać?

SIERPIEŃ 2026

WEI

WARSAW ENTERPRISE INSTITUTE

FATIMA ZAHRA ZNIOI

Wielki zwrot – kto wraca do domu, dlaczego właśnie teraz i co Polska musi zrobić, by ich zatrzymać?

WARSZAWA, 2026

Spis treści

01 Streszczenie 3

02 Wprowadzenie 4

03 Skala i zasięg migracji powrotnej 7

04 Dlaczego Polacy wracają? Ekonomia, przebieg życia i kapitał diaspory 14

05 Kto wraca? Selektywność, umiejętności i ryzyko reemigracji 18

06 Zachęty polityczne, luki i zarządzanie 23

07 Od drenażu do cyrkulacji mózgów 27

08 Wyzwania demograficzne i przyszłe trendy 30

09 Zalecenia polityczne 33

01

Streszczenie

Polska powinna przestać traktować migrację powrotną jako przypadkowe zjawisko demograficzne i zacząć postrzegać ją jako element strategii na rzecz konkurencyjności kraju.

1 Liczba mieszkańców Polski przebywających czasowo za granicą przez co najmniej 12 miesięcy zmniejszyła się z 1,690 mln w 2017 r. do około 1,499 mln w 2024 r. Oznacza to spadek o około 191 tys. osób, czyli 11 proc. Wskazuje to na wygaszanie okresu masowego wzrostu emigracji, choć skala zmiany jest znacznie mniejsza, niż wynikałoby to z porównania wcześniejszych szacunków GUS dla pobytu powyżej trzech miesięcy z najnowszą serią obejmującą pobyt co najmniej dwunastomiesięczny.

2 Bilans migracyjny Niemiec w 2024 r. okazał się korzystny dla Polski, wynosząc +8 725 osób. Po raz pierwszy od początku prowadzenia porównywalnych statystyk Niemcy odnotowały 90 807 przyjazdów z Niemiec do Polski w porównaniu z 82 082 wyjazdami z Polski do Niemiec. Sygnalizuje to historyczne odwrócenie tendencji w jednym z najważniejszych korytarzy migracyjnych Europy.

3 Powrót do kraju to decyzja życiowa, a nie tylko ekonomiczna. Badania podłużne Grabowskiej pokazują, że starzejący się rodzice, wychowywanie dzieci w Polsce, tożsamość, poczucie przynależności oraz jakość życia kształtują decyzje o powrocie równolegle z wynagrodzeniami, co sprawia, że zatrzymanie pracowników staje się wyzwaniem społecznym i instytucjonalnym.

4 Prognozuje się, że do 2035 r. siła robocza w Polsce zmniejszy się o 2,1 mln osób. Biorąc pod uwagę, że liczba ludności spadła już z 38,5 mln w 2011 r. do 37,4 mln w 2025 r., a wskaźnik dzietności osiągnął historycznie niski poziom 1,099, sama imigracja nie jest w stanie rozwiązać problemu presji demograficznej w kraju.

5 W Polsce zatrudnionych jest już ponad milion pracowników zagranicznych, ale osoby powracające wnoszą inną wartość. Powracający Polacy łączą w sobie znajomość języków, międzynarodowe sieci kontaktów, doświadczenie menedżerskie oraz znajomość zarówno polskiego społeczeństwa, jak i rynków pracy w Europie Zachodniej.

6 W 2024 r. z ulgi podatkowej „Ulga na powrót" skorzystało zaledwie 25 100 osób, podczas gdy od 2017 r. szacowana liczba powracających wyniosła około 300 000. Nawet uwzględniając różnicę między roczną liczbą osób korzystających z ulgi a skumulowanymi szacunkami dotyczącymi powrotów, wydaje się, że ten flagowy program motywacyjny dociera do mniej niż jednej dziesiątej osób, które niedawno powróciły do kraju.

7 28 proc. osób, które powróciły w okresie przejściowym, ponownie wyemigrowało w ciągu kilku lat. Prawdziwym wyzwaniem nie jest przyciągnięcie osób powracających, ale zatrzymanie ich, a historyczny wskaźnik reemigracji określony przez Fihela i Górnego (2013) powinien być traktowany jako punkt odniesienia w stosunku, do którego ocenia się współczesną politykę migracji powrotnej.

8 W Polsce istnieją zachęty do powrotu, ale brakuje jasnych procedur powrotowych. Bariery administracyjne, koszty mieszkaniowe, problemy z uznawaniem kwalifikacji oraz niekompletne wytyczne dotyczące rezydencji podatkowej, edukacji i ubezpieczeń społecznych nadal zniechęcają do trwałego osiedlenia się.

9 Strategia Migracyjna 2025–2030 uwzględnia migrację powrotną, ale nie wprowadza jej jeszcze w życie. Strategia wyznacza właściwy kierunek, jednak praktyczne mechanizmy dla urzędów skarbowych, ZUS-u, szkół, konsulatów oraz uznawania kwalifikacji pozostają niedopracowane.

10 Najważniejszą zmianą w polityce jest przejście od „drenażu mózgów" do „cyrkulacji mózgów". Polska powinna mierzyć sukces nie tylko liczbą osób powracających, lecz także silniejszymi długoterminowymi powiązaniami z obywatelami mobilnymi na arenie międzynarodowej poprzez powrót, inwestycje, przedsiębiorczość i transfer wiedzy.

11 Kluczowym pytaniem nie jest już to, dlaczego Polacy wyjeżdżają, ale czy Polska potrafi przekształcić powrót swojej diaspory w trwałą przewagę gospodarczą i demograficzną.

02 Wprowadzenie

Przez dwie dekady historia migracji w Polsce wydawała się prosta. Po przystąpieniu do Unii Europejskiej w 2004 r. miliony Polaków wyjechały do Europy Zachodniej. Niemcy, Wielka Brytania, Irlandia i Holandia stały się miejscami docelowymi dla pokolenia poszukującego wyższych zarobków, lepszych możliwości i innej przyszłości. W szczytowym okresie emigracji po wejściu Polski do UE za granicą czasowo przebywało ponad 2,5 mln mieszkańców Polski. Był to jednak szacunek obejmujący osoby przebywające za granicą dłużej niż trzy miesiące. Ekonomistki i ekonomiści ostrzegali przed drenażem mózgów, demografowie martwili się starzeniem się społeczeństwa i wyludnieniem, a politycy debatowali nad tym, jak powstrzymać odpływ ludności. Polska od dawna była postrzegana przede wszystkim jako kraj emigracji. Dzisiaj coraz trudniej jest utrzymać to założenie.

Po raz pierwszy od czasu, gdy Niemcy zaczęły rejestrować porównywalne statystyki migracyjne (w 2000 r.), w 2024 roku więcej osób przeniosło się z Niemiec do Polski niż w przeciwnym kierunku. W Wielkiej Brytanii liczba wyjeżdżających coraz częściej przewyższa liczbę przybywających. Korytarz migracyjny, który przez dwadzieścia lat biegł na zachód, zaczyna przebiegać w przeciwnym kierunku. Nie należy jednak przeceniać znaczenia tej zmiany. Polska nie stała się nagle krajem masowej migracji powrotnej, a emigracja również nie zniknęła. Miliony Polaków nadal mieszkają za granicą, a wielu z nich pozostanie tam na stałe. Zmieniły się jednak warunki debaty. Pytanie, przed którym stoją decydenci, nie dotyczy już tylko tego, dlaczego Polacy wyjeżdżają, ale czy Polska jest przygotowana na powrót coraz większej ich liczby.

Znaczenie tego trendu wykracza poza samą liczbę powracających osób. W debacie publicznej migracja powrotna jest często przedstawiana jako prosty proces powrotu do domu i wznowienia dotychczasowego życia. W rzeczywistości wielu migrantów powracających przywozi ze sobą umiejętności, doświadczenie zawodowe, sieci kontaktów biznesowych, kompetencje językowe oraz wiedzę instytucjonalną zdobytą za granicą. Nie są oni jedynie byłymi emigrantami powracającymi do miejsca pochodzenia; są nosicielami tego, co OECD określa mianem „kapitału diaspory": zasobów gospodarczych, społecznych i ludzkich zgromadzonych dzięki mobilności międzynarodowej.

Z tego powodu migracja powrotna nie jest jedynie zjawiskiem demograficznym. Ma ona również charakter gospodarczy i strategiczny, co ma wpływ na wydajność, innowacyjność, konkurencyjność rynku pracy oraz zdolność Polski do zajęcia odpowiedniej pozycji w europejskiej gospodarce opartej w coraz większym stopniu na wiedzy.

Polska wkracza w tę nową fazę w warunkach rosnącej presji demograficznej. Liczba ludności spadła z 38,5 mln w 2011 r. do 37,4 mln w 2025 r. i prognozuje się, że w nadchodzących dziesięcioleciach będzie nadal maleć. Wskaźnik dzietności osiągnął w 2024 r.

historycznie niski poziom od czasów powojennych, podczas gdy niedobory siły roboczej stają się coraz bardziej widoczne w przemyśle, służbie zdrowia, edukacji i budownictwie.

Jednocześnie sukces gospodarczy kraju ograniczył wiele korzyści, które niegdyś sprawiały, że emigracja była oczywistym wyborem. Trendy te kształtują nową rzeczywistość migracyjną. Polska nie jest już jedynie eksporterem siły roboczej, ale staje się krajem, w którym jednocześnie występuje imigracja, emigracja, migracja powrotna oraz coraz bardziej złożone formy mobilności cyrkulacyjnej.

W niniejszym raporcie argumentuję, że obecna fala migracji powrotnej nie jest ani przypadkowa, ani tymczasowa. Odzwierciedla ona zmianę strukturalną wykraczającą poza kwestie ekonomiczne, zmieniające się możliwości w tradycyjnych krajach docelowych oraz ewoluujące decyzje samych migrantów dotyczące rodziny i przebiegu życia.

Niniejsza analiza opiera się na trzech argumentach. Po pierwsze, wzrost migracji powrotnej odzwierciedla trwałą zmianę czynników motywujących migracje. Po drugie, migracja powrotna przywraca do Polski cenny kapitał ludzki w postaci umiejętności, międzynarodowych sieci kontaktów, wiedzy i doświadczenia zawodowego. Po trzecie, głównym wyzwaniem dla Polski nie jest już zachęcanie do powrotu, ale zapewnienie udanej reintegracji. Chociaż zachęty podatkowe i inicjatywy polityczne mogą wpływać na decyzję o powrocie, długoterminowe zatrzymanie się w kraju zależy od jakości mieszkań, możliwości na rynku pracy, uznawania kwalifikacji, edukacji oraz instytucji publicznych.

Dlatego coraz więcej Polaków wraca do kraju. To, czy pozostaną, będą inwestować i budować swoje życie w Polsce, będzie zależało od wyborów dokonanych w nadchodzących latach.

03

Skala i zasięg migracji powrotnej

3.1 Liczby stojące za wielkim odwróceniem trendu

Przez większą część ostatnich dwóch dekad polska migracja przebiegała według znanego schematu. Ludzie wyjeżdżali z Polski do Niemiec, Wielkiej Brytanii, Irlandii i Holandii w poszukiwaniu wyższych zarobków i lepszych perspektyw. Kierunek migracji wydawał się niemal oczywisty, ale to założenie jest obecnie podważane.

W 2024 r. Federalny Urząd Statystyczny Niemiec (Destatis) odnotował 90 807 osób przenoszących się z Niemiec do Polski oraz 82 082 osoby przenoszące się z Polski do Niemiec. Po raz pierwszy od czasu rozpoczęcia prowadzenia porównywalnych statystyk w 2000 r. bilans przesunął się na korzyść Polski.

Dane te obejmują wszystkich migrantów, a zatem nie wyodrębniają obywateli polskich w ramach tego przepływu. Niemniej jednak wskazują one na znaczącą zmianę w przepływach w korytarzu migracyjnym Niemcy–Polska, jednym z najważniejszych korytarzy mobilności siły roboczej w Europie.

Znaczenie tego odwrócenia sytuacji leży nie tyle w jego skali, co w samym fakcie, że w ogóle do niego doszło. Saldo migracji na korzyść Polski wyniosło 8 725 osób, co jest skromną liczbą w porównaniu z ogólną skalą mobilności. Jednak systemy migracyjne rzadko zmieniają kierunek tak gwałtownie. Reagują one stopniowo na zmiany warunków gospodarczych, możliwości na rynku pracy, sytuację rodzinną oraz postrzeganie perspektyw na przyszłość.

Przez ponad dekadę Niemcy wywierały jeden z najsilniejszych efektów przyciągania na polską migrację. Po całkowitym otwarciu niemieckiego rynku pracy dla obywateli Polski w 2011 r. przepływy migracyjne gwałtownie przyspieszyły, a migracja netto

do Niemiec przekroczyła 70 000 osób rocznie w latach 2012 i 2013. Powody były oczywiste: wyższe płace, lepsze wyniki gospodarcze i większe możliwości zatrudnienia sprawiły, że migracja stała się atrakcyjną opcją dla wielu polskich pracowników.

Od tego czasu równowaga czynników motywujących zaczęła się zmieniać. Polska kontynuowała długoterminową konwergencję gospodarczą z Europą Zachodnią, podczas gdy Niemcy borykały się ze słabszym wzrostem gospodarczym, wyzwaniami przemysłowymi i rosnącymi kosztami energii. Chociaż różnice w wynagrodzeniach pozostają znaczne, nie są już wystarczające, by przeważyć nad wszystkimi innymi czynnikami. Bliskość rodziny, dostępność mieszkań, jakość życia i perspektywy zawodowe w coraz większym stopniu wpływają na decyzje migracyjne, obok kwestii dochodów. Migracja pozostanie kluczowym elementem przyszłości Polski. Różnica polega na tym, że powrót do kraju staje się coraz ważniejszym elementem tego schematu.

3.2 Niemcy: historyczny punkt zwrotny

Niemcy mają kluczowe znaczenie dla zrozumienia zmian zachodzących obecnie w polskich wzorcach migracyjnych. Przez większą część czasu po przystąpieniu do UE były one głównym celem polskich migrantów ekonomicznych, łącząc wyższe płace, bliskość geograficzną oraz swobodę przemieszczania się wynikającą z członkostwa w UE. Czynniki te razem stworzyły silną i trwałą siłę przyciągania dla pracowników z wielu różnych zawodów.

Znaczenie odwrócenia tendencji w 2024 r. nie polega na jego skali, ale na tym, co ujawnia ono na temat zmieniających się bodźców migracyjnych.

Rysunek 1: Przyjazdy i wyjazdy Polaków do i z Niemiec w latach 2014–2023 (dane do 2023 r.; odwrócenie tendencji w 2024 r. omówiono w tekście)

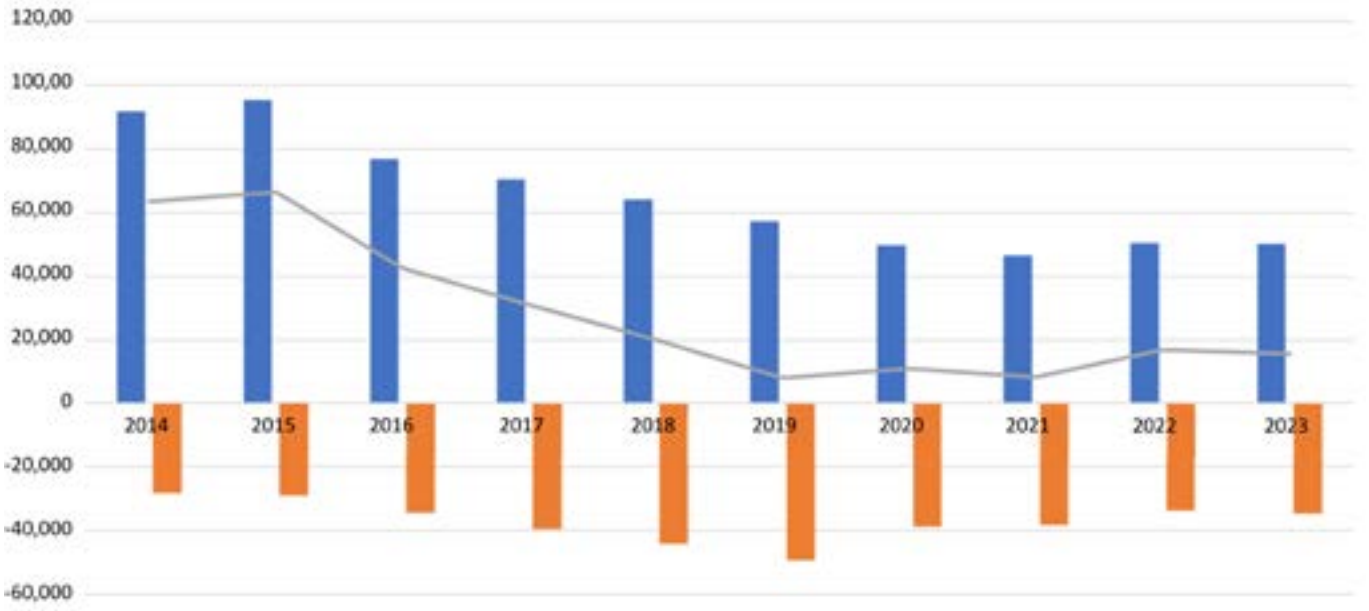

Źródło: Pszczółkowska (2025), bazując na danych Eurostatu (2025).

Wykres, obejmujący okres do 2023 roku, pokazuje, że odwrócenie tendencji w 2024 roku nie było przypadkowe. Zmniejszająca się w ciągu poprzedniej dekady różnica między liczbą osób wyjeżdżających do Niemiec, a powracających do Polski stanowi kontekst Wykres, obejmujący okres do 2023 roku, pokazuje, że odwrócenie tendencji w 2024 roku nie było przypadkowe. Zmniejszająca się w ciągu poprzedniej dekady różnica między liczbą osób wyjeżdżających do Niemiec, a powracających do Polski stanowi kontekst dla omówionej powyżej głównej wartości statystycznej Destatis z 2024 roku; równowaga w tym korytarzu migracyjnym stopniowo się wyrównywała przez lata, zanim szala przechyliła się na korzyść Polski.

Trudności gospodarcze Niemiec w ostatnich latach zbiegły się w czasie z utrzymującym się wzrostem gospodarczym Polski i podnoszącym się poziomem życia. Produkcja przemysłowa osłabła, koszty energii wzrosły, a niepewność gospodarcza dotknęła sektory, które historycznie zatrudniały dużą liczbę polskich pracowników. Tendencje te potwierdziły oceny niemieckiej gospodarki przeprowadzone przez MFW w ramach Artykułu IV oraz dane z prognozy gospodarczej OECD na lata 2023–2025. Tymczasem Polska kontynuuje długoterminowy proces konwergencji gospodarczej z Europą Zachodnią, zmniejszając lukę, która niegdyś sprawiała, że migracja była atrakcyjnym wyborem.

Dla coraz większej liczby migrantów decyzja ta nie jest już postrzegana jako wybór między ograniczonymi możliwościami w kraju a znacznie lepszymi perspektywami za granicą. Coraz częściej wiąże się to z rozważeniem dwóch realnych alternatyw. W miarę zmniejszania się dystansu gospodarczego między Polską a Niemcami decyzje migracyjne w coraz większym stopniu zależą od takich czynników, jak więzi rodzinne, koszty mieszkaniowe, rozwój kariery i jakość życia. Ta zmiana pomaga wyjaśnić, dlaczego migracja powrotna stała się bardziej powszechna i dlaczego przyszłe przepływy migracyjne będą prawdopodobnie mniej jednokierunkowe niż w przeszłości.

3.3 Koniec masowej emigracji

Odwrócenie trendu widoczne w przepływach migracyjnych do i z Niemiec stanowi część szerszej transformacji polskiego krajobrazu migracyjnego.

Według najnowszego szacunku Głównego Urzędu Statystycznego pod koniec 2024 roku około 1,499 mln stałych mieszkańców Polski przebywało czasowo za granicą przez co najmniej dwanaście miesięcy. W porównywalnej, zrewidowanej serii GUS liczba ta wynosiła 1,690 mln w 2017 r. Oznacza to spadek o około 191 tys. osób, czyli 11 proc. w ciągu siedmiu lat. Dane te wskazują, że okres systematycznego wzrostu zasobu polskich emigrantów długookresowych dobiegł końca, choć skala spadku jest znacznie mniejsza niż sugerowałoby porównanie 2,5 mln z 1,499 mln.

Pozostała populacja emigrantów nadal koncentruje się w Europie. Największe społeczności znajdują się w Wielkiej Brytanii (415 000) i Niemczech (407 000), a następnie w Holandii (132 000), Norwegii (78 000) i Irlandii (69 000). Kraje te nadal stanowią główne miejsca, z których prawdopodobnie będzie pochodzić przyszła migracja powrotna.

Dane te są szacunkami, a nie liczbą osób. Podobnie jak wszystkie statystyki migracyjne, pokazują one aktualny kierunek zmian, ale nie pozwalają precyzyjnie zmierzyć mobilności poszczególnych osób. GUS tworzy swoje szacunki, łącząc wyniki badań krajowych z zagranicznymi danymi administracyjnymi, w tym z rejestrami brytyjskich numerów ubezpieczenia społecznego (ang. National Insurance Number) oraz irlandzkim rejestrem osób korzystających z usług publicznych (ang. Personal Public Service). Podobnie jak w przypadku wszystkich statystyk migracyjnych, szacunki te nie oddają w pełni mobilności i nie pozwalają w pełni odróżnić formalnego miejsca zamieszkania od faktycznej obecności za granicą.

Rozróżnienie to jest istotne, ponieważ emigranci tymczasowi i populacje diaspory nie są pojęciami tożsamymi. Szacunki GUS obejmują stałych mieszkańców Polski, którzy tymczasowo przebywają za granicą, a nie szerszą populację obywateli polskich i osób pochodzenia polskiego mieszkających za granicą. Według szacunków Departamentu Spraw Gospodarczych i Społecznych ONZ (ang. United Nations Department of Economic and Social Affairs – UN DESA) szersza polska diaspora liczy ponad cztery miliony osób na całym świecie.

Co ważniejsze, diaspory nie należy postrzegać jako jednej puli potencjalnych osób powracających. Obejmuje ona migrantów tymczasowych, osoby osiedlające się na dłużej, obywateli naturalizowanych oraz populacje drugiego pokolenia, których więzi społeczne, ekonomiczne i emocjonalne z Polską znacznie się różnią.

Te ograniczenia metodologiczne nie zmieniają ogólnego wniosku. Niezależnie od tego, czy mierzy się to na podstawie szacunków GUS, danych dotyczących migracji dwustronnej, czy statystyk międzynarodowych, kierunek zmian jest dość spójny i dowodzi, że populacja tymczasowych emigrantów z Polski już się nie powiększa. Okres, w którym kolejne fale migracji stopniowo powiększały polską populację za granicą, wydaje się, że dobiegł końca.

Należy zwrócić uwagę na istotne ograniczenie dotyczące danych. Polska nie rejestruje migracji powrotnej jako odrębnej kategorii statystycznej. W rezultacie nie są dostępne dokładne dane roczne dotyczące powracających polskich migrantów. Przedstawione w niniejszym raporcie dane opierają się zatem na informacjach dotyczących dwustronnych korytarzy migracyjnych, szacunkach GUS dotyczących liczby emigrantów, administracyjnych rejestrach podatkowych oraz badaniach naukowych. Migracja powrotna jest trudna do zmierzenia w całej Europie, a Polska nie stanowi tu wyjątku. W związku z tym do szacunków należy podchodzić z ostrożnością. Przedstawiony wykres odzwierciedla raczej emigrację tymczasową niż całą polską diasporę.

Rysunek 2. Emigranci tymczasowi z Polski według kraju docelowego, 2002–2023

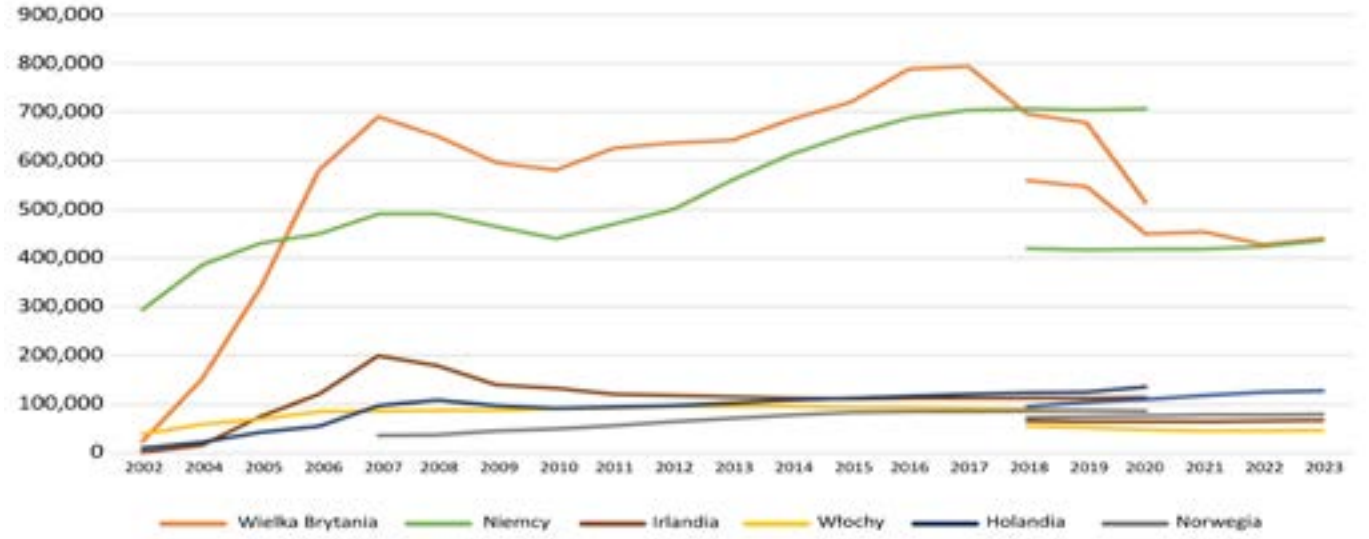

Źródło: Pszczółkowska (2025), based on GUS data (2021–2024).

Wykres ten przedstawia pełny cykl migracyjny po przystąpieniu do Unii. Wielka Brytania stała się dominującym kierunkiem migracji po 2004 roku, podczas gdy Niemcy pozostały jednym z głównych kierunków, a później ponownie zyskały na znaczeniu. Spadek popularności korytarza brytyjskiego oraz stabilizacja innych kierunków migracji potwierdzają tezę, że Polska wychodzi z okresu nieustannie rosnącej emigracji.

3.4 Dlaczego rok 2024 stał się punktem zwrotnym

Odwrócenie tendencji widoczne w Niemczech oraz przyspieszający odpływ z Wielkiej Brytanii nie były spowodowane pojedynczym wydarzeniem. Są one raczej wynikiem kilku długoterminowych zmian, które zachodziły od lat.

Zbliżanie się gospodarki Polski do poziomu Europy Zachodniej stopniowo zmniejszyło przewagę płacową, która niegdyś sprawiała, że emigracja była atrakcyjną opcją. Jednocześnie tradycyjne kraje docelowe stały się mniej dynamiczne niż w szczytowych latach migracji po przystąpieniu do UE. Spowolnienie gospodarcze w Niemczech oraz zmiany w Wielkiej Brytanii po brexicie zmieniły otoczenie, w którym podejmowane są decyzje migracyjne, nawet jeśli żaden z tych krajów nie przestał przyciągać polskich pracowników.

Coraz większe znaczenie zyskują również czynniki związane z przebiegiem życia. Wielu migrantów, którzy wyjechali po 2004 roku, osiąga obecnie etapy życia, w których zakładanie rodziny, edukacja dzieci, mieszkanie i długoterminowa stabilność mają większe znaczenie niż maksymalizacja dochodów. W miarę zmniejszania się różnicy gospodarczej między Polską a Europą Zachodnią czynniki te odgrywają coraz większą rolę w kształtowaniu decyzji dotyczących mobilności.

Znaczenie roku 2024 polega na zbieżności tych trendów. Zmiany gospodarcze, demograficzne i instytucjonalne, które stopniowo zachodziły od lat, stały się widoczne w statystykach migracyjnych w tym samym czasie. Wyłoniła się nowa równowaga między wyjazdem a powrotem.

To rozróżnienie ma znaczenie dla decydentów. Odwrócenie tendencji w 2024 roku może okazać się krótkotrwałą fluktuacją lub może sygnalizować długoterminową zmianę we wzorcach migracyjnych. Jeśli ta druga opcja jest prawdziwa, Polska może wkraczać w nową fazę swojej historii migracyjnej. Kluczowe pytanie nie brzmi: ilu Polaków wraca, ale ilu decyduje się zostać.

3.5 Wielka Brytania: efekt brexitu nabiera kształtu

Wielka Brytania to zupełnie inna historia. Podczas gdy wzorce migracji między Polską a Niemcami zmieniły się głównie z przyczyn ekonomicznych, sytuacja w Wielkiej Brytanii została w dużej mierze ukształtowana przez brexit. Dla wielu Polaków mieszkających w Wielkiej Brytanii referendum z 2016 roku wywołało nowe pytania dotyczące tego, gdzie chcą budować swoje życie. Program osiedleńczy UE (ang. EU Settlement Scheme) dał ludziom prawo do pozostania w kraju, ale zachęcił również wielu do podjęcia długoterminowych decyzji dotyczących pracy, rodziny i miejsca zamieszkania. Do końca 2020 r. szacowana liczba Polaków w Wielkiej Brytanii spadła z około 818 000 w 2019 r. do 691 000.

Do końca 2020 r. szacowana liczba Polaków w Wielkiej Brytanii spadła z około 818 000 w 2019 r. do 691 000.

Rysunek 3: Ludność urodzona w Polsce mieszkająca w Wielkiej Brytanii w latach 2004–2022

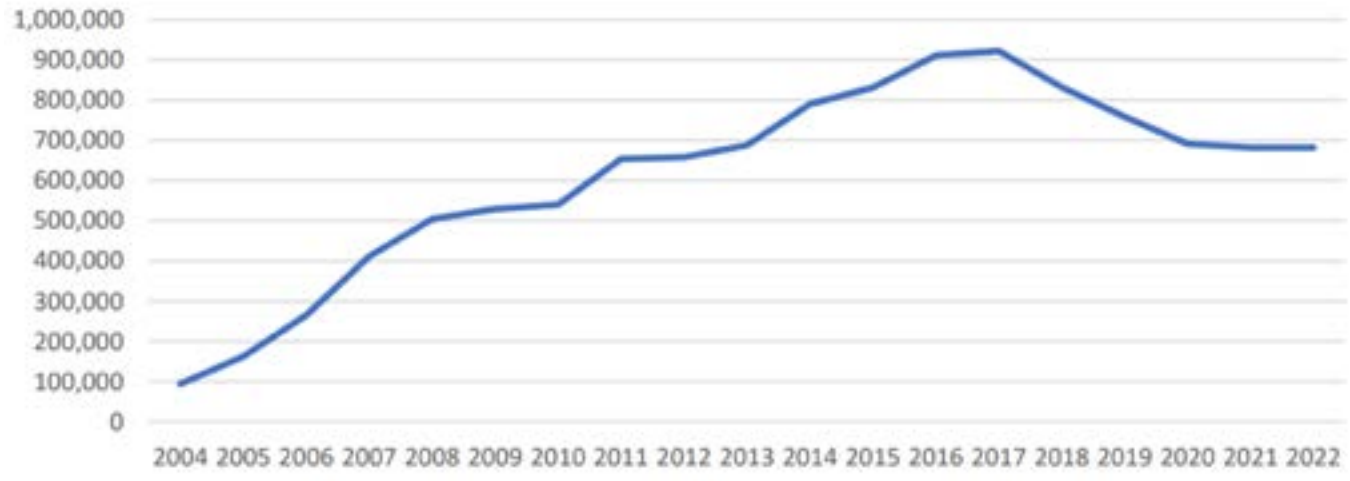

Źródło: Pszczółkowska (2025), based on ONS data (2021–2025).

Przypadek Wielkiej Brytanii pokazuje, jak szybko mogą zmieniać się trendy migracyjne. Po latach wzrostu liczba Polaków zaczęła spadać po brexicie. Doświadczenie to sugeruje, że na decyzje migracyjne wpływają nie tylko możliwości ekonomiczne, lecz także przepisy i warunki, które kształtują długoterminowe plany ludzi.

Najnowsze dane wskazują, że tendencja ta utrzymuje się. W roku zakończonym w czerwcu 2025 r. około 25 000 obywateli Polski opuściło Wielką Brytanię, podczas

gdy przybyło tam jedynie 6 000–7 000 osób. Według Urzędu Statystycznego Polacy stanowili drugą co do wielkości grupę obywateli krajów UE+[1] opuszczających Wielką Brytanię w tym okresie. Był to również najwyższy roczny poziom emigracji Polaków z Wielkiej Brytanii od 2022 r.

Badania wskazują, że zmiany te nie były spowodowane pojedynczym wydarzeniem. Wynikały one raczej z łącznego oddziaływania brexitu i pandemii COVID-19 na przestrzeni kilku lat. Wierucka i in. (2025) opisują brexit i COVID-19 jako „polikryzys", który zmienił aspiracje migracyjne wielu polskich migrantów i przyspieszył decyzje o powrocie, które były już wcześniej rozważane.

Rysunek 4: Przyjazdy i wyjazdy Polaków do i z Wielkiej Brytanii w latach 2010–2018 (ilustrujące trendy migracyjne sprzed brexitu)

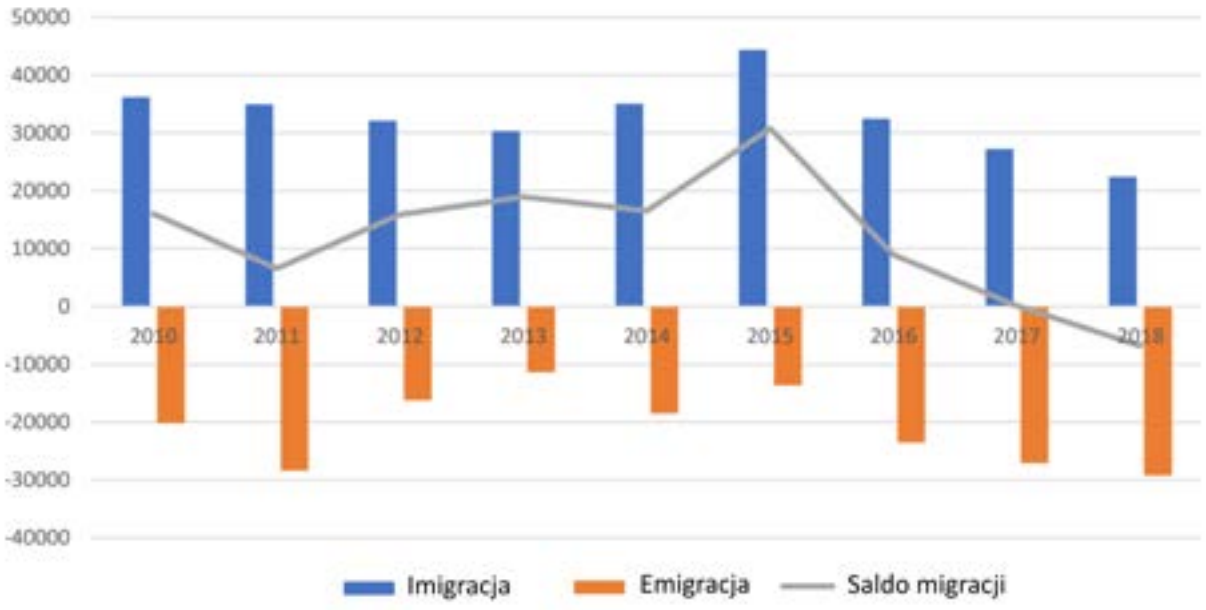

Source: Pszczółkowska (2025), based on Eurostat data (2025).

Wykres, który obejmuje okres do 2018 roku, a zatem uwzględnia czas przed brexitem oraz okres bezpośrednio po referendum, pokazuje, że osłabienie brytyjskiego korytarza migracyjnego rozpoczęło się jeszcze przed formalnym wejściem brexitu w życie. Liczba wyjazdów rosła już od 2015 roku, a brexit przyspieszył tę tendencję.

Doświadczenia brytyjskie uwypuklają istotną cechę współczesnej migracji powrotnej. Bodźce ekonomiczne pozostają ważne, ale na decyzje migracyjne wpływają również postrzeganie stabilności, poczucie przynależności oraz perspektywy długoterminowe. W przypadku migrantów już rozważających powrót niepewność instytucjonalna może wzmocnić istniejące motywacje ekonomiczne i przechylić szalę na korzyść wyjazdu.

[1] Pojęcie UE+ (Unia Europejska plus) najczęściej oznacza rozszerzoną grupę 27 państw członkowskich Unii Europejskiej powiększoną o państwa stowarzyszone w ramach Europejskiego Obszaru Gospodarczego (głównie Norwegię i Szwajcarię), co jest standardowo stosowane w statystykach migracyjnych i azylowych – przyp. tłum.

04

Dlaczego Polacy wracają? Ekonomia, przebieg życia i kapitał diaspory

4.1 Teza o konwergencji gospodarczej

Konwergencja gospodarcza Polski z Europą Zachodnią stanowi najważniejsze strukturalne wyjaśnienie rosnącej tendencji do powrotów. Przez większą część okresu po przystąpieniu do UE migracja zapewniała dostęp do poziomów wynagrodzeń i możliwości zawodowych, które trudno było uzyskać w kraju. W miarę zmniejszania się tej luki ekonomiczne powody opuszczania Polski stały się mniej przekonujące.

Przemiana była znacząca. W latach 1989–2024 Polska odnotowała najwyższy skumulowany wzrost PKB w Europie Środkowej i Wschodniej. PKB na mieszkańca według parytetu siły nabywczej wzrósł z zaledwie 30,1% poziomu Stanów Zjednoczonych w 1989 r. do 48,4% w 2016 r., co Gomułka (2017) przypisuje reformom rynkowym, inwestycjom zagranicznym, transferowi technologii oraz wzrostowi wydajności.

W ostatnim czasie średnie miesięczne wynagrodzenie brutto w sektorze przedsiębiorstw osiągnęło w 2024 r. poziom 8 265,92 PLN, a roczny wzrost wynagrodzeń przekroczył 13%. W ramach konsultacji nad art. IV z 2025 r. MFW prognozował wzrost PKB na poziomie 2,8% w 2024 r. i 3,7% w 2025 r. Umocniło to pozycję Polski jako jednej z najszybciej rozwijających się dużych gospodarek w Unii Europejskiej.

Tendencja ta odzwierciedla nie tylko rosnące dochody. Pokazuje ona, że różnica w wynagrodzeniach między Polską a Europą Zachodnią nie jest już tak decydująca jak kiedyś. Chociaż płace za granicą pozostają wyższe, sama ta różnica nie jest już wystarczająca, by determinować decyzje migracyjne. W miarę jak różnica ta nadal się zmniejsza, coraz większego znaczenia nabierają rodzina, jakość życia i możliwości rozwoju zawodowego.

4.2 Rynek pracy i migracja powrotna

Fala powrotów do Polski zbiega się w czasie z rosnącym strukturalnym niedoborem siły roboczej. Według Małkowskiej i Dreli (2024) w połowie 2024 r. w Polsce pracowało ponad milion cudzoziemców, co stanowiło 6,7% siły roboczej. Obywatele Ukrainy stanowili 67,6% tej zagranicznej siły roboczej, ale ich udział zaczął spadać, ponieważ coraz więcej osób przenosi się do innych krajów UE i spoza UE w poszukiwaniu wyższych wynagrodzeń. Tylko w 2023 r. Polskę opuściło około 340 000 Ukraińców. W rezultacie Polska w coraz większym stopniu pełni rolę miejsca tranzytowego, a nie docelowego dla wielu migrantów zarobkowych. Polski Instytut Gospodarczy prognozuje spadek liczby siły roboczej o 2,1 mln osób do 2035 r., przy czym niedobory mają wystąpić w wielu sektorach gospodarki.

Polski Instytut Gospodarczy prognozuje spadek liczby siły roboczej o 2,1 mln osób do 2035 r., przy czym niedobory mają wystąpić w wielu sektorach gospodarki.

W związku z tym powracający migranci wnoszą na rynek pracy coś więcej niż tylko dodatkową siłę roboczą. Wnoszą oni również umiejętności, międzynarodowe doświadczenie, sieci kontaktów zawodowych oraz nowe perspektywy zdobyte za granicą. W odróżnieniu od nowo przybyłych pracowników łączą oni znajomość polskich instytucji, języka i norm społecznych z doświadczeniem zawodowym zdobytym za granicą. W efekcie stanowią oni wstępnie zintegrowaną siłę roboczą, której wartość wykracza poza samą podaż siły roboczej. Powracający migranci mogą przekazywać umiejętności, praktyki zawodowe oraz międzynarodowe sieci kontaktów, które trudno jest pozyskać wyłącznie poprzez konwencjonalną migrację zarobkową.

4.3 Czynniki wypychające w krajach docelowych

Sama konwergencja gospodarcza nie wyjaśnia migracji powrotnej. Zmiany w krajach docelowych również wpłynęły na motywację do migracji. Spowolnienie gospodarcze w Niemczech oraz zmiany w Wielkiej Brytanii po brexicie zmniejszyły atrakcyjność miejsc docelowych, które niegdyś wydawały się bardzo atrakcyjne. Zmiany te nie wyeliminowały możliwości imigracyjnych, ale zmniejszyły różnicę między pozostaniem za granicą a powrotem do kraju.

Dodatkowych spostrzeżeń dostarczają badania dotyczące polskich migrantów w okresie, gdy nałożyły się na siebie zakłócenia związane z brexitem i pandemią COVID-19. Wierucka i in. (2025) opisują te wydarzenia jako „polikryzys", w którym liczne zakłócenia wzajemnie się wzmacniały i przekształciły aspiracje migracyjne. Ludzie rzadko decydują się na powrót z dnia na dzień. Badania pokazują, że decyzje o powrocie zazwyczaj dojrzewają z czasem, w miarę jak łączą się czynniki osobiste, ekonomiczne i polityczne.

4.4 Motywacje osobiste i związane z przebiegiem życia

Jak od dawna zauważają badacze migracji, ludzie często wyjeżdżają z powodów ekonomicznych, ale wracają z powodów osobistych. Obszerne badania profesor Izabeli Grabowskiej dotyczące polskiej migracji konsekwentnie wykazują, że choć względy ekonomiczne często motywują wyjazd, na decyzje o powrocie częściej wpływają relacje

rodzinne, tożsamość, poczucie przynależności oraz zmiany zachodzące w trakcie życia. Motywacje te często stają się bardziej istotne wraz z wiekiem migrantów. Rodzice wielu migrantów, którzy wyjechali po 2004 roku, wkraczają w starszy wiek, co zwiększa zapotrzebowanie na opiekę i bliskość. Dla innych powrót wiąże się z wychowywaniem dzieci w środowisku polskojęzycznym, zarządzaniem odziedziczonym majątkiem lub odbudową relacji społecznych, których nie da się łatwo odtworzyć za granicą.

Najnowsze badania potwierdzają ten pogląd. Badanie z 2023 roku opublikowane w „Journal of Ethnic and Migration Studies" wykazało, że ludzie zazwyczaj decydują się na powrót z upływem czasu, a nie z powodu pojedynczego wydarzenia o charakterze ekonomicznym. Podobnie badanie z 2024 r. opublikowane w czasopiśmie „Mobilities" wykazało, że wielu długoterminowych powracających doświadcza nieoczekiwanych napięć między Polską, którą pamiętają a Polską, z którą stykają się po powrocie. Decyzje ludzi dotyczące tego, czy pozostać za granicą, czy wrócić do domu, zazwyczaj dojrzewają z biegiem czasu.

4.5 Kapitał diaspory i transfer umiejętności

Migracja powrotna to coś więcej niż tylko przemieszczanie się ludzi. Obejmuje ona również transfer wiedzy, umiejętności, sieci kontaktów oraz doświadczeń instytucjonalnych zgromadzonych za granicą.

Dr Paweł Dobrzański opisał ten proces jako mobilizację polskiego „kapitału emigracyjnego" – zasobów społecznych, gospodarczych i ludzkich rozwiniętych dzięki dziesięcioleciom mobilności międzynarodowej. Przełomowa praca Grabowskiej pt. „Migranci jako agenci zmian" (2017) wykazała, że migranci powracający często pełnią rolę nosicieli nowych praktyk w miejscu pracy, standardów zawodowych i oczekiwań obywatelskich. Najnowsze badania przeprowadzone przez Grabowską, Jastrzębowską i Czeranowską (2024) dokumentują ciągły transfer wiedzy ukrytej i nieformalnych umiejętności wśród osób powracających z Wielkiej Brytanii ponad dwie dekady po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej.

Migranci powracający wnoszą zatem coś, czego rynki pracy nie są w stanie sprowadzić z zewnątrz. Ich wartość polega nie tylko na pracy, jaką wykonują, ale także na zdolności do łączenia Polski z międzynarodowymi sieciami, rozpowszechniania nowych form wiedzy oraz przyspieszania uczenia się instytucjonalnego.

Żaden pojedynczy czynnik nie wyjaśnia obecnej fali powrotów. Konwergencja gospodarcza, możliwości na rynku pracy, zmieniające się warunki za granicą, względy rodzinne oraz zmiany w przebiegu życia oddziałują na siebie w sposób różniący się w zależności od poszczególnych osób i gospodarstw domowych. Migrację powrotną najlepiej rozumieć jako wynik kilku wzajemnie się wzmacniających zmian gospodarczych, społecznych i politycznych zachodzących w czasie.

Jednak czynniki zachęcające migrantów do powrotu niekoniecznie są tymi samymi, które przekonują ich do pozostania. Konwergencja gospodarcza, względy rodzinne oraz zmieniające się warunki za granicą pomagają wyjaśnić obecną falę powrotów, ale nie gwarantują długoterminowego osiedlenia się. Rozróżnienie między powrotem a zatrzymaniem staje się zatem głównym wyzwaniem politycznym analizowanym w następnym rozdziale.

05

Kto wraca? Selektywność, umiejętności i ryzyko reemigracji

5.1 Selektywność pod względem wieku i wykształcenia

Migracja powrotna nie jest przypadkowym wyborem spośród ogółu emigrantów. Badania konsekwentnie wskazują, że osoby powracające są selekcjonowane pod kątem wieku – skupiają się w przedziale 25–45 lat – oraz poziomu wykształcenia, szczególnie wśród osób powracających z Wielkiej Brytanii. Fala emigracji po 2004 roku skupiała się na młodych, wykształconych Polakach. Dwie dekady później wiele z tych osób zgromadziło doświadczenie zawodowe, kapitał językowy oraz międzynarodowe sieci kontaktów, które stanowią dla Polski znaczące możliwości transferu kapitału ludzkiego.

Dane dotyczące programu „Ulga na Powrót" (ulga podatkowa dla powracających) stanowią częściowy wskaźnik profilu osób oficjalnie powracających. Według danych Ministerstwa Finansów opublikowanych przez „Rzeczpospolitą" w 2024 r. z programu skorzystało 25 100 osób, co stanowi wzrost o 54% w porównaniu z 16 300 osobami w roku poprzednim oraz wzrost z 8 300 osób odnotowanych w momencie wprowadzenia programu w 2022 r.

Jest mało prawdopodobne, aby beneficjenci ci byli reprezentatywni dla wszystkich osób powracających. Dają oni raczej wgląd w tę część migracji powrotnej, która jest formalnie zatrudniona, zarejestrowana podatkowo i wystarczająco zintegrowana z polskim systemem podatkowym, aby skorzystać z tej zachęty. W związku z tym program ten stanowi użyteczne, choć niedoskonałe, źródło informacji na temat profilu osób powracających aktywnych zawodowo.

25 100	Około 300 tys.	28%
Skorzystanie z ulg podatkowych w zeznaniach podatkowych w 2024 r. wzrosło o 54% w porównaniu z 2023 r. *(Ministerstwo Finansów / Rzeczpospolita)*	Całkowite przychody w latach 2017–2024 *Szacunki (Grabowska / Rzeczpospolita)*	Wskaźnik reemigracji, okres przejściowy *Fihel i Górny (2013), spis powszechny z 2002 r.*

5.2 Ryzyko reemigracji: wnioski płynące z danych historycznych

Każdą optymistyczną interpretację trendu migracji powrotnej w Polsce należy zrównoważyć danymi dotyczącymi reemigracji. Najbardziej rygorystyczne badanie ilościowe dotyczące trwałości powrotów w kontekście polskim, przeprowadzone przez Fihela i Górnego (2013) na podstawie danych ze spisu powszechnego z 2002 r., wykazało, że 28% osób powracających w okresie transformacji (19 630 z 69 704) ponownie wyemigrowało do dnia przeprowadzenia spisu, przy czym 73% z tych osób przebywało w Polsce krócej niż rok. Wśród osób, które powróciły w latach 1989–1990, 42% opuściło kraj w ciągu dwunastu miesięcy. Średni czas pobytu w Polsce wyniósł nieco ponad rok w przypadku osób, które ponownie wyemigrowały, w porównaniu z prawie sześcioma latami w przypadku osób, które powróciły na stałe. Wyniki te sugerują, że migrację powrotną nie należy traktować jako zjawiska zero-jedynkowego. Dla znacznej części migrantów powrót stanowi etap pośredni w ramach szerszej trajektorii mobilności, a nie ostateczne zakończenie migracji. Rozróżnienie to pozostaje niezwykle istotne dla współczesnych decydentów.

Model regresji logistycznej przedstawiony w pracy Fihel i Górnego (2013) identyfikuje kluczowe czynniki prognostyczne trwałości pobytu z dokładnością mającą bezpośrednie znaczenie dla polityki. Podwójne obywatelstwo polsko-niemieckie było najsilniejszym pojedynczym czynnikiem prognostycznym reemigracji. Osoby posiadające to obywatelstwo miały o 65% mniejsze prawdopodobieństwo pozostania w Polsce do czasu spisu powszechnego niż osoby posiadające wyłącznie obywatelstwo polskie i urodzone w Polsce. Najsilniejszym czynnikiem zatrzymującym okazały się więzi rodzinne. Pary z dziećmi miały o 67% większe prawdopodobieństwo pozostania w Polsce niż osoby samotne powracające do kraju.

Wyższe wykształcenie w połączeniu z zamieszkaniem w mieście stanowiło drugi najsilniejszy czynnik prognostyczny trwałości pobytu; osoby powracające z wyższym wykształceniem mieszkające w Warszawie, Krakowie i we Wrocławiu stanowiły grupę o największym prawdopodobieństwie pozostania w kraju.

Współczesna fala powrotów ma lepszą pozycję strukturalną niż fala z okresu transformacji. Polski rynek pracy oferuje obecnie realną alternatywę dla zatrudnienia na Za-

chodzie w sektorach wymagających kwalifikacji, a otoczenie instytucjonalne jest lepiej rozwinięte. Niemniej jednak historyczny wskaźnik reemigracji wynoszący 28% powinien służyć jako minimalny poziom odniesienia dla polityki, a nie jako ciekawostka historyczna.

Bez jasnych procedur powrotowych, obejmujących uznawanie kwalifikacji, dostęp do rynku mieszkaniowego, zapewnienie opieki nad dziećmi oraz systematyczne monitorowanie wyników powrotu, ryzyko reemigracji prawdopodobnie pozostanie znaczne. Dane historyczne wskazują, że same korzystne warunki gospodarcze nie gwarantują trwałego osiedlenia się.

5.3 Kwestia „brain gain"

Kluczowym wyzwaniem politycznym nie jest to, czy ma miejsce migracja powrotna, ale czy wiedza, umiejętności i doświadczenie zdobyte za granicą są skutecznie wchłaniane przez polską gospodarkę. W tym sensie kluczowe znaczenie ma rozróżnienie między „brain gain" a „brain circulation". Badanie Grabowskiej z 2024 r., przeprowadzone wspólnie z Jastrzębowską i Czeranowską, dotyczące umiejętności ukrytych (Problems of Post-Communism) dostarcza dowodów na znaczący nieformalny transfer kapitału ludzkiego: osoby powracające przywożą ze sobą nie tylko formalne kwalifikacje, lecz także nawyki zawodowe, umiejętności komunikacji międzykulturowej, standardy jakości oraz praktyki zarządzania wynikające z doświadczenia zdobytego na bardziej konkurencyjnych zachodnich rynkach pracy. FOR (2017) wskazuje transfer technologii i absorpcję kapitału ludzkiego jako kluczowe czynniki wzrostu wydajności w Polsce. Migranci powracający mogą przyczynić się do obu tych procesów, wnosząc umiejętności, doświadczenie i praktyki zawodowe zdobyte za granicą.

Jednak dane wskazują, że znaczna część tego potencjału pozostaje niewykorzystana. Badania Centrum Badań nad Migracjami Uniwersytetu Warszawskiego wykazują, że polscy pracodawcy często nie doceniają doświadczenia zdobytego za granicą, że procedury uznawania kwalifikacji pozostają uciążliwe, a osoby powracające w zawodach wymagających wysokich kwalifikacji często po powrocie znajdują się w sytuacji faktycznego obniżenia statusu zawodowego.

W analizie ICMPD dotyczącej infrastruktury migracji zarobkowej w Polsce (2024) zauważono, że w kraju brakuje skutecznych mechanizmów uznawania zagranicznych kwalifikacji, co przyczynia się do zjawiska określonego jako „marnotrawstwo mózgów" – czyli systematycznego niewykorzystania kapitału ludzkiego wykształconego za granicą.

W związku z tym Polska może z powodzeniem przyciągać wykwalifikowanych repatriantów, a jednocześnie nie wykorzystywać umiejętności, które ze sobą przynoszą. W takich przypadkach wyzwaniem nie jest sam powrót, ale skuteczne wchłonięcie kapitału ludzkiego przez krajowe instytucje i rynki pracy.

5.4 Koncentracja miejska, mieszkalnictwo i kontrargument

Strumienie powrotów, podobnie jak pierwotna emigracja, mają charakter selektywny pod względem geograficznym. Fihel i Górny (2013) stwierdzili, że 78% osób powracających w okresie transformacji wybrało obszary miejskie, a głównymi miejscami docelowymi były Warszawa, Kraków, Poznań, Trójmiasto i Wrocław. Ta koncentracja pogłębia nierówności regionalne – mniejsze miasta i obszary wiejskie, które najbardziej ucierpiały na skutek emigracji, mają najmniejsze szanse na skorzystanie z przepływów powrotnych.

Rynek mieszkaniowy w największych polskich miastach stanowi najsilniejszy strukturalny kontrargument wobec głównej tezy raportu i dlatego wymaga bezpośredniej analizy. Raport, w którym twierdzi się, że migracja powrotna jest strategią konkurencyjności Polski, musi uwzględniać możliwość, że koszty mieszkaniowe powstrzymają falę powrotów, zanim osiągnie ona znaczną skalę.

Według danych średnia cena mieszkania w Warszawie osiągnęła w połowie 2025 r. poziom 16 400–17 250 PLN za metr kwadratowy (Narodowy Bank Polski; Mono Estate), co plasuje go wśród najdroższych rynków mieszkaniowych w Europie Środkowej w stosunku do lokalnych wynagrodzeń. W przypadku mieszkania o powierzchni 55 m², czyli skromnego mieszkania rodzinnego, cena zakupu w Warszawie oznacza koszt rzędu około 900 000–950 000 PLN (210 000–225 000 EUR). Miesięczne czynsze za mieszkanie z jedną sypialnią w Warszawie wynoszą średnio 3 900–4 900 PLN; w Krakowie – 3 273 PLN; we Wrocławiu – 3 057 PLN. Dla osób powracających z Niemiec lub Wielkiej Brytanii, które nie zgromadziły znacznych oszczędności za granicą, koszty te stanowią prawdziwą barierę w osiedleniu się w Polsce.

Istotnym porównaniem nie jest zestawienie Warszawy ze średnią UE, ale z Londynem lub Berlinem dla konkretnego migranta rozważającego powrót. Chociaż koszty mieszkaniowe w Warszawie pozostają niższe w wartościach bezwzględnych niż w Londynie, Monachium czy Amsterdamie, często pochłaniają one większą część lokalnych zarobków, niż sugerują to ogólne porównania. W rezultacie dostępność mieszkań pozostaje istotną barierą nawet w warunkach znacznej konwergencji płac.

Polska boryka się ze strukturalnym deficytem mieszkaniowym wynoszącym około 1,5 miliona lokali (Poland Weekly, 2025), a oprocentowanie kredytów hipotecznych na początku 2025 r. wynosiło około 7,5%, co jest wysokim poziomem jak na standardy UE.

Instrumenty po stronie popytu, takie jak dotacje do kredytów hipotecznych, niosą ze sobą ryzyko dalszego wzrostu cen bez rozwiązania podstawowego problemu niedoboru mieszkań. Trwalszym rozwiązaniem politycznym są działania po stronie podaży, polegające na zmniejszeniu barier regulacyjnych i planistycznych utrudniających budownictwo, usprawnieniu procedur wydawania pozwoleń na budowę oraz stworzeniu warunków dla prywatnych inwestycji w nowe zasoby mieszkaniowe. Jeśli podaż mieszkań wzrośnie, a ceny się ustabilizują, osoby powracające odniosą korzyści wraz z pozostałymi gospo-

darstwami domowymi. Strategia migracji powrotnej, która nie rozwiązuje problemów związanych z podażą mieszkań, nie osiągnie swojego pełnego potencjału, niezależnie od tego, jak hojne będą ulgi podatkowe.

Dowody przedstawione w niniejszym rozdziale wskazują na wniosek, że migracja powrotna ma charakter selektywny i koncentruje się wśród osób aktywnych zawodowo i wysoce mobilnych, których umiejętności i doświadczenie stanowią dla Polski znaczący potencjał. Jednak te same cechy, które sprawiają, że osoby powracające są cenne, sprawiają również, że mogą one ponownie wyjechać. Głównym wyzwaniem dla decydentów nie jest zatem samo przyciągnięcie osób powracających, ale stworzenie warunków, w których powrót stanie się trwały. To, czy obecne odwrócenie trendu migracyjnego przekształci się w prawdziwy proces odnowy demograficznej i gospodarczej, będzie zależało w mniejszym stopniu od skali powrotów, a w większym od zdolności państwa do zatrzymania i efektywnego wykorzystania tych, którzy powracają.

06

Zachęty polityczne, luki i zarządzanie

6.1 Ulga na Powrót

Flagowym instrumentem polskiej polityki migracji powrotnej, wprowadzonym w ramach reformy podatkowej, Polskiego Ładu, z 2022 r. i utrzymanego przez obecną koalicję pod przewodnictwem Platformy Obywatelskiej, jest Ulga na Powrót. Ulga ta zwalnia z polskiego podatku dochodowego od osób fizycznych (PIT) kwotę do 85 528 PLN rocznie przez cztery kolejne lata podatkowe. W połączeniu ze standardowym rocznym progiem nieopodatkowanym w wysokości 30 000 PLN daje to kwalifikującym się powracającym osobom roczny próg nieopodatkowany w wysokości 115 528 PLN. W całym czteroletnim okresie łączna kwota dochodu zwolnionego z podatku wynosi 342 112 PLN, choć rzeczywista oszczędność podatkowa zależy od zastosowanej stawki krańcowej; przy stawce PIT wynoszącej 12% korzyść ta wynosi około 41 000 PLN w ciągu czterech lat.

Z programu mogą skorzystać wszystkie osoby fizyczne – zarówno obywatele polscy, jak i cudzoziemcy – które przeniosą swoje miejsce zamieszkania dla celów podatkowych do Polski po co najmniej trzech latach pobytu za granicą. Ta powszechność jest zarówno zaletą, jak i słabością polityczną: oznacza, że mogą z niego skorzystać wysoko zarabiający zagraniczni specjaliści, co zwiększa wartość tego instrumentu jako mechanizmu przyciągania talentów z zagranicy, ale jednocześnie rozprasza zasoby, które powinny trafić przede wszystkim do społeczności polonijnej, dla której program ten został pierwotnie stworzony.

Wzrost popularności programu jest rzeczywisty. Liczba beneficjentów wzrosła z 8 300 w 2022 r. do 25 100 w 2024 r., zgodnie z danymi Ministerstwa Finansów opublikowanymi przez „Rzeczpospolitą", jednak należy to rozpatrywać w szerszym kontekście. Według szacunków przytoczonych przez Grabowską i opublikowanych w „Rzeczpospolitej" w latach 2017–2024 do kraju powróciło około 300 000 Polaków, co stanowi łączną liczbę z kilku lat, a nie wskaźnik roczny. W porównaniu z tą łączną liczbą 25 100 beneficjentów

rocznie sugeruje, że z programu korzysta jedynie mniejszość osób powracających, nawet biorąc pod uwagę różnicę metodologiczną między rocznym wykorzystaniem programu a skumulowaną liczbą powracających. Rozbieżność ta odzwierciedla luki strukturalne, a mianowicie niski poziom świadomości, obciążenia związane z dokumentacją, krótkotrwałą reemigrację wielu powracających przed sformalizowaniem rezydencji podatkowej oraz ograniczoną dostępność programu dla powracających o niższych dochodach, dla których próg dochodowy sprawia, że ulga ma marginalne znaczenie finansowe.

6.2 Strategia migracyjna na lata 2025–2030 – szanse i ograniczenia

W dniu 15 października 2024 r. Rada Ministrów przyjęła dokument „Odzyskać kontrolę. Zapewnić bezpieczeństwo. Kompleksowa i odpowiedzialna strategia migracyjna Polski na lata 2025–2030", będący pierwszym formalnym dokumentem strategicznym w zakresie migracji od czasu politycznego zawieszenia poprzedniej strategii w 2016 r. Strategia obejmuje osiem obszarów interwencji w zakresie polityki publicznej: architekturę instytucjonalną; dostęp do terytorium; dostęp do azylu; warunki dostępu do rynku pracy; migrację edukacyjną; integrację; obywatelstwo i repatriację; oraz – co ma największe znaczenie dla niniejszego raportu – kontakty z polską diasporą.

Historyczna samoocena zawarta w dokumencie jest szczera i przydatna z analitycznego punktu widzenia. Stwierdza się w niej, że Polska przekształciła się z kraju emigracji w kraj o charakterze mieszanym – zarówno emigracyjnym, jak i imigracyjnym – szczególnie po 2014 r., przy czym w strategii szacuje się, że obecnie w Polsce przebywa od 2,3 do 2,5 mln cudzoziemców na okres dłuższy niż dwanaście miesięcy. Jako źródło zaburzeń systemowych, w tym skandalu wizowego, niekontrolowanej działalności pośredników pracy oraz braku jakiejkolwiek struktury integracyjnej, wskazano lukę polityczną w latach 2016–2024, a strategię na lata 2025–2030 przedstawiono jako środek naprawczy w odpowiedzi na te niepowodzenia.

W kwestii migracji powrotnej i diaspory strategia wyraźnie wskazuje, że dotychczasowa polityka polonijna (dotycząca zaangażowania diaspory) wymaga gruntownej przebudowy. Punkt 10 podstawowych zasad strategii stwierdza, że polska diaspora ulega dynamicznym zmianom, a niezbędne działania obejmują stymulowanie nauczania języka polskiego za granicą oraz ukierunkowane procedury powrotowe. Strategia zakłada wprowadzenie „instrumentów mających na celu zwiększenie skali powrotów do Polski" oraz określa potomków polskich emigrantów jako „ważnego partnera w pozyskiwaniu wykwalifikowanych pracowników, studentów oraz w realizacji polityki migracji powrotnej". Stanowi to znaczące retoryczne unowocześnienie w stosunku do poprzedniej polskiej polityki wobec diaspory, opartej wyłącznie na tożsamości.

W rozdziale strategii poświęconym rynkowi pracy uznano tezę przedstawioną w niniejszym raporcie, zgodnie z którą demograficznych i społecznych wyzwań związanych z rynkiem pracy nie da się rozwiązać wyłącznie za pomocą instrumentów polityki imigracyjnej.

W punkcie 5 zasad podstawowych stwierdza się to wyraźnie, zaznaczając, że instrumenty polityki gospodarczej, zatrudnienia i społecznej muszą uzupełniać selektywną imigrację jako narzędzia komplementarne. Strategia wprowadza również system „listy zawodów deficytowych" oraz ścieżkę opartą na systemie punktowym, co jest zgodne z modelem selektywnym, ukierunkowanym na umiejętności, zalecanym przez ICMPD (2024).

Strategia kładzie jednak większy nacisk na zarządzanie migracją niż na zaangażowanie diaspory. Większość z jej ośmiu rozdziałów skupia się na zarządzaniu granicami, polityce wizowej oraz regulacji imigracji spoza UE, podczas gdy rozdział 8 dotyczący stosunków z diasporą – sekcja najbardziej istotna dla migracji powrotnej – jest najkrótszym rozdziałem w dokumencie. Wskazuje to, że zaangażowanie diaspory, choć uwzględnione w strategii, cieszy się stosunkowo niewielką uwagą. Strategia zobowiązuje się do wspierania powrotów, ale nie przypisuje jasnych obowiązków instytucjom, z którymi faktycznie stykają się osoby powracające, takim jak urzędy skarbowe, ZUS, szkoły, konsulaty oraz organy zajmujące się uznawaniem kwalifikacji. Analiza infrastruktury migracyjnej w Polsce przeprowadzona przez ICMPD wskazuje na tę samą lukę, a mianowicie fakt, że polska polityka powrotowa opiera się głównie na działaniach informacyjnych i podatkowych, a nie na procedurach, a ta strukturalna nierównowaga nie została rozwiązana w przyjętej strategii na lata 2025–2030.

W kwietniu 2025 r. Polska przyjęła uzupełniające reformy mające na celu usprawnienie procedur zatrudnienia obcokrajowców, przechodząc od testu rynku pracy do listy „zawodów chronionych" oraz w pełni cyfryzując procedury uzyskiwania zezwoleń na pracę. Wszystkie te reformy odpowiadają zaleceniom ICMPD dotyczącym ścieżek migracji zarobkowej, ale nie rozwiązują problemu braku reintegracji osób powracających.

Zgodnie z samookreśloną w strategii reakcją instytucjonalną planowane jest utworzenie nowego centralnego organu ds. migracji w oparciu o istniejący Urząd do Spraw Cudzoziemców, co stanowi znaczącą reformę instytucjonalną. Kluczową kwestią dotyczącą zarządzania w latach 2025–2030 będzie to, czy organ ten opracuje mandat skierowany do diaspory, czy też pozostanie przede wszystkim instytucją regulującą migrację do kraju.

6.3 Brakująca infrastruktura reintegracyjna

Strukturalna słabość ekosystemu polskiej polityki migracji powrotnej nie leży w konstrukcji zachęt, lecz w zdolnościach instytucjonalnych. Analiza ICMPD wskazuje na stałą rozbieżność. Polska polityka migracji powrotnej opierała się dotychczas przede wszystkim na kampaniach informacyjnych i zachętach finansowych, a nie na jasnych, skutecznych i przejrzystych procedurach administracyjnych. Powracające rodziny potrzebują nie tyle nowej warstwy kosztownych usług, ile sprawnie działających procedur – powracający Polak powinien mieć możliwość zarejestrowania miejsca zamieszkania dla celów podatkowych, zapisania dzieci do szkoły, rozpoczęcia procesu uznawania kwalifikacji oraz uzyskania dostępu do ubezpieczenia społecznego bez konieczności zmagania się z rozdrobnioną biurokracją lub niewyjaśnionymi opóźnieniami. Są to problemy zwią-

zane z projektem instytucjonalnym, a nie z zasobami. W rezultacie Polska pod pewnymi względami opracowała bardziej spójne ścieżki administracyjne dla przybywających pracowników zagranicznych niż dla własnych obywateli powracających do kraju.

Polacy powracający do kraju, jak udokumentowano w reportażu AFP/France24 ze stycznia 2026 r., często napotykają bariery reintegracji w miejscu pracy, pomimo dominującego wizerunku Polski jako kraju sukcesu. Bariery administracyjne, odwrotny szok kulturowy oraz brak uznawania zagranicznych kwalifikacji zawodowych są konsekwentnie dokumentowane w literaturze (Grabowska, 2017; Mogilnicka, 2022; Wierucka i in., 2025). Raport OECD z 2024 r. dotyczący powrotu, reintegracji i remigracji wskazuje na ten schemat w wielu krajach Europy Środkowo-Wschodniej; wymiar fiskalny polityki powrotowej zazwyczaj wyprzedza wymiar zdolności instytucjonalnych, co sprawia, że osoby powracające znajdują się w strukturalnie niekorzystnej sytuacji na krajowym rynku pracy w porównaniu z profilem zawodowym zdobytym za granicą.

07

Od drenażu do cyrkulacji mózgów

7.1 Czy inne państwo już tego doświadczyło?

Polska nie jest pierwszą gospodarką Europy Środkowo-Wschodniej w okresie po emigracji, która staje przed tym pytaniem. Doświadczenia Irlandii, Litwy, Estonii i Portugalii stanowią punkt odniesienia, który zarówno potwierdza optymizm związany z tezą o migracji powrotnej, jak i wskazuje warunki, w których kończy się ona sukcesem lub porażką.

7.2 Irlandia: złoty standard i jego ograniczenia

Doświadczenia Irlandii związane z migracją powrotną po 2010 r. są najczęściej przywoływanym punktem odniesienia i to nie bez powodu. W następstwie kryzysu finansowego z 2008 r. w okresie od kwietnia 2009 r. do kwietnia 2015 r. Irlandia doświadczyła znacznej emigracji – kraj opuściło 265 000 obywateli irlandzkich, co oznaczało stratę netto wynoszącą 143 000 osób.

Jednak do 2015 r. ożywienie gospodarcze zaczęło odwracać ten trend. Infrastruktura polityki diaspory w Irlandii, oparta na zasadzie postrzegania emigrantów nie jako trwałej straty, ale jako zasobu, który należy utrzymać i potencjalnie odzyskać, funkcjonowała już przed kryzysem, co stanowiło podstawę do szybkiej reaktywacji.

Irlandzki program „Safe Home" oraz konsularna sieć wsparcia dla diaspory zapewniły praktyczne procedury wspierające powrót, których obecnie brakuje w Polsce.

Od momentu uruchomienia do 2023 r. program „Safe Home" pomógł ponad 4 700 osobom i rodzinom w powrocie do Irlandii, zapewniając kompleksowe doradztwo w zakresie mieszkalnictwa, opieki społecznej i zatrudnienia. Do 2022 r. saldo migracji w Irlandii stało się zdecydowanie dodatnie, a dane Centralnego Urzędu Statystycznego wskazują na napływ netto 77 600 osób w tym roku, częściowo spowodowany powrotem obywateli irlandzkich.

Przypadek Irlandii pokazuje, że zachęty ekonomiczne działają najlepiej w połączeniu z jasnością instytucjonalną. Doradztwo, informacje dotyczące zakwaterowania oraz procedury uznawania kwalifikacji pomogły przekształcić zainteresowanie powrotem w długoterminowe osiedlenie się, co stanowi element, którego Polska jeszcze nie zdołała odtworzyć.

7.3 Litwa: najbliższy odpowiednik pod względem strukturalnym

Doświadczenia Litwy są prawdopodobnie najbardziej bezpośrednio porównywalne z sytuacją Polski, ponieważ podobieństwa strukturalne są tu największe: podobna historia emigracji w okresie postsowieckim, podobne kraje docelowe (głównie Wielka Brytania, Irlandia, Norwegia, Niemcy) oraz podobny kryzys demograficzny spowodowany zarówno emigracją, jak i niskim wskaźnikiem dzietności. Program „Global Lithuania", uruchomiony na Litwie w 2011 roku, wyraźnie wyznaczył jako jeden z pięciu celów przekształcenie „drenażu mózgów w cyrkulację mózgów" – czyli dokładnie takie przeformułowanie podejścia, jakie niniejszy raport zaleca dla Polski.

Wyniki są zarówno wymierne, jak i pouczające. Od 2024 r. Litwa odnotowuje dodatni bilans migracji międzynarodowej już piąty rok z rzędu. W 2024 r. powracający obywatele Litwy stanowili 37% wszystkich imigrantów.

Chociaż odsetek ten jest niższy od poziomów odnotowanych w latach 2004–2016, kiedy imigracja zagraniczna pozostawała ograniczona, nadal stanowi on znaczną część całkowitego napływu imigrantów. Badanie przeprowadzone w 2024 r. przez litewskie Ministerstwo Spraw Zagranicznych wykazało, że 57% litewskich emigrantów nie wykluczało powrotu w przyszłości, wskazując więzi rodzinne i społeczne jako główną motywację. Wynik ten sugeruje, że polityka skupiająca się wyłącznie na zachętach finansowych może pomijać niektóre czynniki, które mają największe znaczenie dla potencjalnych powracających. Litewska Strategia na rzecz Demografii, Migracji i Integracji na lata 2018–2030 połączyła politykę demograficzną, zarządzanie migracją, zaangażowanie diaspory oraz reintegrację w ramach jednej struktury. To zintegrowane podejście dostarcza przydatnych wniosków dla Polski, która opracowuje własną politykę w zakresie migracji powrotnej.

Jednocześnie doświadczenia Litwy pokazują, że skuteczność polityki ma swoje granice. Pomimo utrzymującej się dodatniej migracji netto zaledwie 18% respondentów wskazało w 2024 r. satysfakcję z jakości życia jako czynnik zachęcający do powrotu, co stanowi spadek w porównaniu z 41,6% w 2018 r. Przypadek Litwy sugeruje, że sama poprawa sytuacji gospodarczej nie napędza migracji powrotnej. Usługi publiczne, skuteczność instytucji oraz jakość życia również odgrywają istotną rolę w decyzjach dotyczących powrotu.

7.4 Drenaż czy cyrkulacja mózgów? Nowe podejście dla Polski

Dobrym punktem wyjścia dla polskich decydentów jest ponowne przemyślenie sposobu postrzegania migracji powrotnej. Przez wiele lat debata skupiała się na odwróceniu drenażu mózgów poprzez zachęcanie emigrantów do powrotu. Jednak doświadczenia takich krajów jak Litwa sugerują, że szersza perspektywa może okazać się skuteczniejsza. Zamiast postrzegać migrację jako stratę jednokierunkową, decydenci mogą traktować ją jako proces cyrkulacji, w ramach którego ludzie przemieszczają się między krajami, utrzymując jednocześnie więzi zawodowe, gospodarcze i osobiste.

To rozróżnienie jest bardzo ważne, ponieważ prowadzi do ustalenia innych priorytetów politycznych. Podejście oparte na „drenażu mózgów" skupia się przede wszystkim na zwiększeniu liczby osób powracających. Podejście oparte na „cyrkulacji mózgów" koncentruje się na uczynieniu Polski atrakcyjnym miejscem do życia, pracy, inwestowania i utrzymywania kontaktów. Uwzględnia ono fakt, że nie każdy emigrant powróci na stałe, ale wielu z nich może nadal wnosić wkład poprzez powiązania biznesowe, wymianę wiedzy, inwestycje i sieci kontaktów zawodowych.

Badania przeprowadzone przez Anne White i Izabelę Grabowską wykazały, że osoby powracające wnoszą coś więcej niż tylko siłę roboczą i umiejętności. Wnoszą one również nowe doświadczenia, praktyki zawodowe, międzynarodowe sieci kontaktów oraz różne sposoby rozwiązywania problemów. Wkład ten może wspierać innowacje i rozwój instytucjonalny w całej gospodarce.

Polska wkracza w nową fazę migracji. Po raz pierwszy od przystąpienia do UE kraj ten nie jest już definiowany przede wszystkim przez emigrację. Wyzwaniem na nadchodzące lata jest nie tylko zachęcanie do powrotów, ale także budowanie silniejszych więzi z Polakami za granicą oraz tworzenie warunków, które sprawią, że powrót, reintegracja i długoterminowe zaangażowanie w sprawy Polski staną się bardziej atrakcyjne. Decyzje podjęte w latach 2025–2030 odegrają ważną rolę w kształtowaniu tej transformacji.

08

Wyzwania demograficzne i przyszłe trendy

8.1 Spadek liczby ludności jako istotny kontekst

Nie można zrozumieć zjawiska migracji powrotnej bez uwzględnienia sytuacji demograficznej Polski. Liczba ludności Polski spadła z 38,5 mln w 2011 r. do 37,4 mln w połowie 2025 r. i według prognoz ma spaść jeszcze bardziej – do 32,9 mln do 2060 r. Do tej tendencji przyczyniły się niskie wskaźniki dzietności oraz trwająca dwie dekady emigracja na dużą skalę. Konsekwencje tego zjawiska wykraczają poza sferę demograficzną, wpływając na rynek pracy, finanse publiczne, opiekę zdrowotną oraz długoterminowy wzrost gospodarczy.

Wskaźnik	Liczba
Liczba ludności (2011)	38,5 mln
Liczba ludności (2025)	37,4 mln
Prognoza liczby ludności (2060)	32,9 mln
Spadek liczby osób aktywnych zawodowo do 2035 r.	2,1 mln
Wskaźnik dzietności (2024)	1,099
Pracownicy zagraniczni zarejestrowani w ZUS (połowa 2024 r.)	1,16 mln+

Wskaźniki te wyjaśniają, dlaczego migracja powrotna ma znaczenie dla polityki. Migracja powrotna nie jest w stanie odwrócić spadku demograficznego w Polsce, ale może wzmocnić siłę roboczą, bazę podatkową oraz zasób umiejętności zdobytych za granicą. Żadnego z tych trendów nie da się odwrócić wyłącznie dzięki migracji powrotnej, jednak może ona pomóc w spowolnieniu ich skutków gospodarczych.

Liczba ludności w wieku produkcyjnym maleje od 2012 roku. Według Polskiego Instytutu Gospodarczego do 2035 roku siła robocza może zmniejszyć się o 2,1 mln osób, przy czym szczególnie dotkliwe niedobory wystąpią w przemyśle, edukacji i służbie zdrowia. Jednocześnie wskaźnik dzietności w Polsce spadł w 2024 roku do historycznego minimum wynoszącego 1,099. Podstawy demograficzne, które wspierały szybki wzrost gospodarczy Polski po 1989 r., stają się coraz bardziej kruche.

W tym kontekście migracja powrotna to coś więcej niż tylko kwestia migracji. Stanowi ona część szerszej odpowiedzi Polski na presję demograficzną i wyzwania związane z rynkiem pracy. Pracownicy zagraniczni będą nadal odgrywać ważną rolę w gospodarce – do połowy 2024 r. w systemie ubezpieczeń społecznych zarejestrowanych będzie ponad 1,16 mln takich osób. Jednocześnie powracający emigranci mogą wnieść dodatkowe korzyści dzięki swoim umiejętnościom, międzynarodowemu doświadczeniu, sieciom kontaktów zawodowych oraz znajomości rynków zagranicznych. Wyzwaniem dla decydentów jest lepsze wykorzystanie tych zasobów przy jednoczesnym dalszym przyciąganiu pracowników, których potrzebuje gospodarka.

8.2 Ograniczenia migracji powrotnej jako polityki demograficznej

Migracja powrotna, nawet w optymistycznym scenariuszu, nie odwróci spadku demograficznego w Polsce. Według Głównego Urzędu Statystycznego w 2024 r. 1,499 mln Polaków przebywało tymczasowo za granicą. Nawet gdyby połowa z nich powróciła – co jest scenariuszem wysoce mało prawdopodobnym – nie wystarczyłoby to do zrównoważenia skutków starzenia się społeczeństwa i utrzymujących się niskich wskaźników dzietności, które zgodnie z prognozami będą napędzać spadek liczby ludności przez kolejne dziesięciolecia.

Badania nad migracją powrotną wskazują również, że wielu powracających jest w wieku od 35 do 50 lat. W związku z tym migracji powrotnej nie należy postrzegać przede wszystkim jako rozwiązania demograficznego. Jej wartość polega na wzmocnieniu polskiej siły roboczej, bazy podatkowej oraz zasobów kapitału ludzkiego. Osoby powracające wnoszą umiejętności, międzynarodowe doświadczenie, sieci kontaktów zawodowych oraz zasoby, które mogą wspierać rozwój gospodarczy i społeczny w społecznościach dotkniętych emigracją.

To samo dotyczy imigracji. Migranci z Ukrainy wnieśli znaczący wkład w polską gospodarkę. Według Malkowskiej i Dreli (2024) obywatele Ukrainy przyczynili się w 2023 r. do polskiego PKB w wysokości od 0,7% do 1,1%. Analiza firmy Deloitte oszacowała,

że wygenerowali oni 19,9 mld PLN dochodów do budżetu państwa, podczas gdy koszty pomocy dla uchodźców wyniosły około 5 mld PLN. Korzyści te nie powinny jednak być traktowane jako coś oczywistego. W 2023 r. około 340 000 Ukraińców opuściło Polskę, udając się do innych krajów, co świadczy o tym, że Polska konkuruje z innymi miejscami docelowymi o pracowników. Imigracja może pomóc w rozwiązaniu problemu niedoborów siły roboczej, ale sama w sobie raczej nie zapewni trwałego rozwiązania.

8.3 Scenariusze i warunki trwałego powrotu

Kontynuacja migracji powrotnej do Polski będzie zależała od kilku warunków. Wzrost gospodarczy musi utrzymać się powyżej średniej UE, poziom wynagrodzeń w kluczowych zawodach musi nadal zbliżać się do poziomu w Europie Zachodniej, a podaż mieszkań musi wzrosnąć na tyle, by ustabilizować ceny w miastach i regionach, w których prawdopodobnie osiedlą się osoby powracające. Ważną rolę odegrają również inwestycje publiczne. Ponad 600 mld euro udostępnionych w ramach polityki spójności oraz Krajowego Planu Odbudowy w 2025 r. może przyczynić się do poprawy transportu, infrastruktury cyfrowej, usług publicznych oraz jakości życia, a wszystkie te czynniki mają wpływ na decyzje dotyczące powrotu.

Jednak same czynniki ekonomiczne prawdopodobnie nie będą wystarczające. Optymistyczny długoterminowy scenariusz dla Polski autorstwa Gomułki wskazuje imigrację i migrację powrotną jako ważne źródła stabilności siły roboczej, ale podkreśla również znaczenie jakości instytucji. Praworządność, przewidywalne regulacje, ochrona praw własności oraz sprzyjające warunki dla inwestycji prywatnych wpływają na to, czy migranci postrzegają Polskę jako miejsce, w którym mogą budować swoją przyszłość. Wyższe wynagrodzenia mają znaczenie, ale równie ważne jest zaufanie do instytucji.

Obecnej tendencji powrotowej nie należy traktować jako oczywistej. Badania przeprowadzone przez Fihela i Górnego (2013) wykazały, że 42% migrantów, którzy powrócili do Polski w latach 1989–1990, ponownie wyemigrowało w ciągu dwunastu miesięcy. Stało się tak pomimo faktu, że ci pierwsi powracający wrócili w czasie, gdy wartość ich umiejętności i doświadczenia zdobytych za granicą była szczególnie wysoka. Chociaż dzisiejsi powracający borykają się z innymi warunkami gospodarczymi i społecznymi, wynik ten wskazuje na ważną lekcję. Zachęcanie ludzi do powrotu to tylko część wyzwania. Zatrzymanie ich wymaga jasnych procedur, sprawnie funkcjonujących instytucji oraz przekonania, że możliwości w Polsce będą się nadal poprawiać.

09

Zalecenia polityczne

1 Włączenie procedur powrotowych do istniejących instytucji

Strategia Migracyjna 2025–2030 zakłada opracowanie „instrumentów mających na celu zwiększenie skali powrotów" i przedstawia polską diasporę jako partnera strategicznego. Jednak rozdział 8 dotyczący kontaktów z diasporą jest najkrótszym rozdziałem w strategii, a obowiązki operacyjne pozostają niejasne. Luka ta nie wymaga utworzenia nowej instytucji. Procedury wspierające powrót powinny zostać strukturalnie zintegrowane z instytucjami już zaangażowanymi w ten proces. Istniejące instytucje powinny skuteczniej koordynować procedury powrotowe w obszarach podatków, edukacji, ubezpieczeń społecznych oraz uznawania kwalifikacji. Celem powinno być stworzenie jasnej i przewidywalnej ścieżki powrotu, a nie tworzenie nowych struktur administracyjnych. Planowany w strategii centralny organ ds. migracji może koordynować te procedury między instytucjami bez konieczności tworzenia nowego podmiotu. Irlandzki model „Safe Home" jest pouczający nie ze względu na swoją strukturę organizacyjną, ale na zasadę, na której się opiera: jasne, przystępne wytyczne, które przekształcają zamiar powrotu w trwałe osiedlenie się.

2 Reforma uznawania kwalifikacji i dostosowanie ich do potrzeb rynku pracy

Strategia migracyjna na lata 2025–2030 wprowadza listę zawodów, w których występują niedobory kadrowe, oraz system punktowy dla przybywających pracowników zagranicznych. Powracający Polacy powinni skorzystać z podobnego podejścia. Kwalifikacje zdobyte za granicą w sektorach borykających się z niedoborami kadrowymi, w tym w służbie zdrowia, inżynierii, edukacji i zawodach technicznych, powinny kwalifikować się do przyspieszonych procedur uznawania. ICMPD (2024) wskazuje bariery w uznawaniu kwalifikacji jako ważny czynnik przyczyniający się do niedostatecznego wykorzystania

umiejętności zdobytych za granicą. Przyspieszenie procedur uznawania kwalifikacji pomogłoby Polsce lepiej wykorzystać kapitał ludzki już dostępny w diasporze. Narodowa Agencja Wymiany Akademickiej (NAWA) powinna otrzymać mandat i środki niezbędne do rozszerzenia ścieżek uznawania kwalifikacji w sektorach priorytetowych.

3 Poprawa dostępu do mieszkań dla osób powracających

Koszty mieszkaniowe pozostają jedną z najpoważniejszych barier, z jakimi borykają się potencjalni powracający. W 2025 r. ceny mieszkań w Warszawie wynosiły średnio od 16 400 do 17 250 PLN za metr kwadratowy, podczas gdy oprocentowanie kredytów hipotecznych utrzymywało się na poziomie około 7,5%. Koszty te mogą zniechęcać do powrotu, nawet jeśli różnice w wynagrodzeniach między Polską a Europą Zachodnią nadal się zmniejszają. Reakcja polityczna powinna jednak skupiać się raczej na stronie podaży niż popytu. Dotacje po stronie popytu zazwyczaj powodują dalszy wzrost cen, nie rozwiązując jednocześnie problemu podstawowego niedoboru. Skuteczniejszym rozwiązaniem jest obniżenie barier regulacyjnych i planistycznych w budownictwie mieszkaniowym: usprawnienie procedur wydawania pozwoleń na budowę, złagodzenie ograniczeń zagospodarowania terenu w obszarach miejskich o wysokim popycie oraz stworzenie warunków, w których prywatni deweloperzy będą mogli szybko zwiększać podaż. Jeśli podaż mieszkań wzrośnie, a ceny się ustabilizują, osoby powracające odniosą korzyści wraz z pozostałymi gospodarstwami domowymi bez konieczności angażowania ukierunkowanych wydatków państwowych. Polityka mieszkaniowa powinna być postrzegana jako integralny element konkurencyjności gospodarczej, a nie jako odrębna kwestia migracyjna.

4 Rozszerzenie i uproszczenie ulgi podatkowej dla osób powracających

Ulga podatkowa dla osób powracających wykazała swój potencjał, ale nadal jest niewystarczająco wykorzystywana. W 2024 r. tylko 25 100 podatników skorzystało z tej ulgi. Według szacunków przytoczonych przez Grabowską i opublikowanych w „Rzeczpospolitej", w latach 2017–2024 do kraju powróciło około 300 000 Polaków, jest to liczba skumulowana, której nie da się bezpośrednio porównać z roczną liczbą osób korzystających z ulgi. Niemniej jednak liczba beneficjentów pozostaje niewielka w stosunku do skali niedawnej migracji powrotnej, co sugeruje raczej ograniczoną świadomość i nierówny dostęp do ulgi niż ograniczony popyt. Ukierunkowana kampania informacyjna prowadzona za pośrednictwem polskich konsulatów, organizacji diaspory oraz platform cyfrowych w kluczowych krajach docelowych, takich jak Wielka Brytania i Niemcy, mogłaby znacznie zwiększyć liczbę osób korzystających z programu. Należy również rozważyć zwiększenie dostępności programu dla osób powracających o średnich i niższych dochodach, zwłaszcza tych zatrudnionych w zawodach, w których występuje niedobór pracowników. Poszerzenie grona uczestników wzmocniłoby wartość motywacyjną już istniejącego programu, zamiast wymagać tworzenia nowych instrumentów finansowych.

5 Wykorzystanie migracji powrotnej do wspierania rozwoju regionalnego

Bez ukierunkowanych działań migracja powrotna prawdopodobnie pogłębi istniejące nierówności regionalne. Badania przeprowadzone przez Fihela i Górnego (2013) wykazały, że osoby powracające częściej osiedlają się w atrakcyjnych gospodarczo ośrodkach miejskich niż w swoich regionach pochodzenia. W rezultacie wiele obszarów, które doświadczyły znacznego spadku liczby ludności w wyniku emigracji, nadal boryka się z problemami demograficznymi i spadkiem aktywności na rynku pracy. Aby zaradzić tej nierównowadze, ulgi podatkowe dla pracodawców oraz zmniejszenie obciążeń regulacyjnych powinny być ukierunkowane na średniej wielkości miasta i regiony doświadczające najpoważniejszego spadku liczby ludności. Migrację powrotną należy włączyć do szerszych strategii rozwoju regionalnego i traktować jako coś więcej niż tylko kwestię migracji krajowej.

6 Opracowanie krajowej strategii cyrkulacji kadr

Nie wszyscy członkowie polskiej diaspory powrócą na stałe, a polityka nie powinna zakładać, że tak się stanie. Wielu z nich nadal wnosi wkład poprzez inwestycje, przedsiębiorczość, współpracę badawczą, sieci zawodowe i transfer wiedzy. Litewski program „Global Lithuania" postawił sobie za cel przekształcenie drenażu mózgów w cyrkulację mózgów i stanowi użyteczny wzór dla Polski. Zamiast mierzyć sukces wyłącznie liczbą osób powracających, decydenci powinni również wzmacniać długoterminowe zaangażowanie Polaków za granicą. Podejście oparte na cyrkulacji mózgów uznaje, że mobilność może przynosić korzyści nawet wtedy, gdy migranci pozostają poza granicami kraju, pod warunkiem utrzymania silnych powiązań gospodarczych, zawodowych i instytucjonalnych.

7 Stworzenie lepszych systemów danych w celu śledzenia wyników osób powracających

W Polsce brakuje obecnie kompleksowych danych dotyczących tego, co dzieje się po powrocie migrantów. Główny Urząd Statystyczny przyznaje, że szacunki dotyczące migracji nadal opierają się częściowo na pośrednich metodach pomiaru, co ogranicza zdolność decydentów do oceny skuteczności polityki migracji powrotnej. W rezultacie brakuje systematycznych informacji na temat tego, czy osoby powracające pozostają w Polsce, znajdują zatrudnienie odpowiadające ich kwalifikacjom, zakładają firmy lub z powodzeniem reintegrują swoje rodziny. System monitorowania podłużnego łączący dane dotyczące migracji, rynku pracy, edukacji i dane administracyjne zapewniłby solidniejszą bazę dowodową dla kształtowania polityki. Badania przeprowadzone przez Fihela i Górnego (2013) wykazały, że znaczna część osób powracających ponownie wyemigrowała po powrocie, co pokazuje, że przyciąganie osób powracających stanowi jedynie część wyzwania. Pomiar długoterminowych wyników w zakresie zatrzymania i integracji powinien stać się głównym celem zarządzania migracją.

Bibliografia

Balcerowicz, L. et al. (2017). Perspectives for Poland: The Polish Economy from 2015–2017. Civil Development Forum (FOR), Warsaw. www.for.org.pl

Council of Ministers of the Republic of Poland. (2024). 'Odzyskać kontrolę. Zapewnić bezpieczeństwo.'

Kompleksowa i odpowiedzialna strategia migracyjna Polski na lata 2025–2030 ['Regain Control. Ensure Security.' Poland's Comprehensive and Responsible Migration Strategy for 2025–2030]. Adopted 15 October 2024. Warsaw: Chancellery of the Prime Minister. https://www.gov.pl/attachment/b11fd6eb-dc4c-446f-af8b-5b15a59884fe

Dobrzański, P. (2025). Why Are Poles Returning from Emigration? Wrocław University of Economics and Business Commentary, 19 August 2025. https://badania.uew.pl/en/why--are-poles-returning-from-emigration-explained-by-dr-pawel-dobrzanski-wueb-professor/

European Commission / DG Home Affairs. (2025). Migrant Integration in Poland. Migration and Home Affairs Country Update, April 2025.
Fihel, A., & Górny, A. (2013). To Settle or to Leave Again? Patterns of Return Migration to Poland During the Transition Period. Central and Eastern European Migration Review, 2(1), 55–76.

Grabowska, I. (2017). Migrants as Agents of Change. Palgrave Macmillan. (With Garapich, M., Jazwinska, E., & Radziwinowiczowna, A.)

Grabowska, I., Jastrzebowska, A., & Czeranowska, O. (2024). Tacit Skills of Return Migrants to Poland and Lithuania from the UK: Twenty Years After the May 2004 EU Enlargement. Problems of Post-Communism. https://doi.org/10.1080/10758216.2024.2387009

Grabowska, I., & Ryan, L. (2024). Return migration and embedding: through the lens of Brexit as an unsettling event. Comparative Migration Studies, 12, 6.

European Migration Network Lithuania (EMN). (2024). Migration Policy in Lithuania 2024. Vilnius: IOM Lithuania. https://lithuania.iom.int/news/migration-policy-lithuania-2024-new-report-published-emn-lithuania
GUS (Statistics Poland). (2025c). Demographic Yearbook of Poland 2025. Warsaw: GUS, November 2025. [Total fertility rate 2024: 1.099]

Global Property Guide / National Bank of Poland (NBP). (2025). Poland Residential Property Market Analysis 2025. https://www.globalpropertyguide.com/europe/poland/price-history

GUS (Statistics Poland). (2025b). Average monthly gross wage and salary in enterprise sector in 2024. GUS Announcement.

GUS (Statistics Poland). (2024). Resident population projection for Poland, 2023–2060.

GUS (Statistics Poland). (n.d.). System badań migracji zagranicznych w Polsce [System of foreign migration statistics in Poland]. Warsaw: GUS.

ICMPD / Migration Partnership Facility. (2024). Re-thinking Approaches to Labour Migration: Potentials and Gaps in EU Member States' Migration Infrastructures — Case Study: Poland. Brussels: ICMPD.

ICMPD. (2020). Return Migration: Background, Practice Examples and Policy Options for Intra-EU Mobility — Focus on Poland. Vienna: ICMPD.

Iglicka, K. (2013). Re-Constructing Poland: Migration Management in the Polish Context. Routledge.

IMF. (2025). Republic of Poland: 2024 Article IV Consultation. IMF Staff Country Reports 2025/006. Washington: IMF.

Łaszek, A., & Trzeciakowski, R. (2017). Investments and Growth of the Polish Economy: Not Enough Private Investment. In: FOR (2017), Perspectives for Poland.

Wierucka, W. et al. (2025). Stay-return motivations among UK's Polish essential workers in the polycrisis of Brexit and Covid-19. Mobilities, published online 20 March 2025. https://doi.org/10.1080/17450101.2025.2478205

Malkowska, A., & Drela, K. (2024). Labour Shortages and the Role of Foreigners: A Case Study of the Labour Market in Poland. European Research Studies Journal, XXVII(2), 661–672.

Mogilnicka, M. (2022). Brexit, COVID and stay/return narratives amongst Polish migrants in the UK. University of Southampton Institutional Repository.

Notes From Poland. (2025). Over 25,000 using Poland's income tax relief for those returning from emigration. 14 August 2025. [Reporting Ministry of Finance data originally published by Rzeczpospolita.]

Notes From Poland. (2026). Poland has not joined world's top 20 economies, new IMF figures /show. 16 April 2026.

Office for National Statistics (ONS). (2025a). Long-term international migration, provisional: year ending June 2025. Published 27 November 2025. https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/populationandmigration/internationalmigration/bulletins/longterminternationalmigrationprovisional/yearendingjune2025

Rzeczpospolita. (2025). Ulga na powrót: 25,100 beneficjentów w 2024 roku [Return relief: 25,100 beneficiaries in 2024]. Based on Ministry of Finance data. Warsaw: Rzeczpospolita.

OECD. (2025). Poland. In: International Migration Outlook 2025. Paris: OECD Publishing.

OECD. (2024). Return, Reintegration and Re-migration. Paris: OECD Publishing.

Office for National Statistics (ONS). (2025b). Improving long-term international migration statistics: updating our methods and estimates. November 2025.

Prague Process / ICMPD. (2025). Country Profile: Poland. https://www.pragueprocess.eu/en/countries/894-poland

Pszczołkowska, D., quoted in AFP / France24. (2026). Polish migrants return home to a changed country. 28 January 2026.

South West Londoner. (2026). Growing numbers of Polish expats are returning home from the UK, ONS data reveals. 21 January 2026.

Journal of Ethnic and Migration Studies. (2023). 'There is time to leave, and there is time to come back': Polish migrants' decisions about returning from international migration. Vol. 50, No. 18, pp. 4484–4500. Taylor & Francis. https://doi.org/10.1080/1369183X.2023.2245157

Mobilities. (2024). Understanding the experiences of return and re-adaptation among Polish returnees from long-term international migration. Published online 24 June 2024. Taylor & Francis. https://doi.org/10.1080/17450101.2024.2366858

Wojciechowski, W. (2017). The Labor Market: Accelerated Decline in the Workforce. In: FOR (2017), Perspectives for Poland.

Skład: Marta Duda

Zdjęcia: Pexels.com, Canva.com

Użyte czcionki: Poppins

Warsaw Enterprise Institute
Al. Jerozolimskie 30/7
00-024 Warszawa